

как римская мифология имела большое количество боголюдей, славянское мифологическое мировоззрение отличалось анимизмом и рудиментарным антропоморфизмом, что значительно замедляло распространение христианства. Жесткое противостояние христианского и языческого мировоззрения на территории Киевской Руси полностью нивелировалось в отношении к иконе, которая воспринималась сквозь призму распространенного на русских просторах персонафицированного культа предков, олицетворением которого выступали идолы. На этом фоне опровергнуто традиционное для отечественного социогуманитарного дискурса мнение о том, что идолы выступают богам, а не образом бога, как христианские иконы.

Ключевые слова: икона, идол, культ, язычество, христианство, богочеловек, анимизм, антропоморфизм, мифология.

* * *

УДК 215

Вергелес К. М.,
кандидат філософських наук, доцент, Вінницький
національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
(Україна, Вінниця), kvergeles@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКО–РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ВІРИ ТА ЇЇ КРИТЕРІЇВ

Розглядається сутність віри як емоційно–духовного стану особистості, як стрижня її життєдіяльності. Аналізуються існуючі підходи до критеріїв віри – з точки зору відродження релігійної віри, з позицій гносеологічної й екзистенціальної проблематики, дослідження співвідношення віри і мови, трансформацій релігійних, культурних символів у сучасності, психологічні аспекти віри і віртуальність у сфері віри.

Ключові слова: віра, релігійна віра, критерії віри, людина, суспільство, культура, аналітична філософія, екзистенціалізм, релігія, теологія.

Сучасний світ характеризується процесами, що мають як негативний, так і позитивний характер. З одного боку, ми бачимо негативні й позитивні аспекти глобалізаційних процесів, що впливають на кризу культури, традиційних цінностей, національної ідентифікації, на життя соціуму в цілому. З іншого боку, сьогодні присутні пошуки ідентичності, спроби виробити та закріпити нову ідентичність – наприклад, відшукати точку опертя на національну культуру, національні традиції, релігійну ідентичність, звертання до релігії, вільний вибір релігійної приналежності, звертання до проблем релігійності, релігійного досвіду, віри і т.д. Окрім затвердження в суспільстві таких ліберальних цінностей як свобода вибору, свобода совісті, толерантність, існують й такі негативні моменти, як релігійна нетерпимість, фанатизм, фундаменталізм, релігійна ксенофобія, що впливають на загострення релігійної конфронтації, агресивність віруючих, екстремізм.

У багатьох випадках саме в релігійній вірі як релігійному феномені, так і у вірі людей, шукають основу для процвітання, можливості для знищення негативних факторів у суспільному русі. Це з необхідністю приводить нас до питання про сутність релігійної віри, яка є стрижнем всілякої релігійної системи, невід’ємним елементом людського буття. Дослідження феномену релігійної віри – її сутності, елементів, типів, стадій, ролі та місця в житті людини і суспільства є особливо актуальним. Сьогодні наука звертається до онтологічних, культурологічних, психологічних основ віри. Тривалу історію в дослідженні віри має її гносеологічна проблематика, її розгляд як духовно–моральнісного феномену. У сучасних дослідженнях аналітичної філософії аналізуються проблеми мови та віри, символів віри. У соціологічних дослідженнях віра розглядається в практичному плані – релігійність, релігійна мобільність

та ін. Але всебічне дослідження віри, яке містило би у собі всі аспекти віри як релігійного феномену, практично відсутнє. Тому дослідження феномену релігійної віри, її сутнісних характеристик, критеріїв, категоріального апарату, місця і ролі в житті сучасної людини, проблеми самоідентифікації й інтеграції особистості в суспільство, залишається актуальним і своєчасним.

Віра – це багатоаспектний, багатофункціональний феномен, який привертає увагу і вітчизняних, і зарубіжних науковців. Так, у західній філософській і соціологічній традиціях до розгляду феномену віри з різних позицій звертались К. Ясперс (обґрунтування «філософської віри»); С. Кіркегор (екзистенціальні виміри віри); М. Гайдеггер (віра як спосіб існування людського тут–буття); М. Бубер (два образи віри) та ін. Різноманітні аспекти віри аналізували й інші західні вчені – Р. Белл, П. Бергер, М. Вебер, Е. Дюркгайм, Р. Отто, Т. Парсонс, Дж. Ранцо, Дж. Сантаяна, Е. Фромм. Спроби створення універсальної дефініції, встановлення загальних характеристик, створення міжкультурної типології містичного досвіду є в працях В. Стейса [9]. Відомий дослідник Дж. Келленбергер розглядав повноцінні типи віри на основі ідеї «довіри» до Бога [6]. Інші відомі науковці К. Сейер і В. К. Сміт зробили спробу концептуалізувати віру як певний міжрелігійний феномен, довести її універсальність.

У католицькій теології, у дослідженні сутності віри, її гносеологічної, етичної, аксіологічної та ін. проблематики, слід виділити таких авторів, як Іоанн Скот Еріугена, Ансельм Кентерберійський, П. Абеляр, В. Оккам, Ганс Урс фон Бальтазар, А. де Любак, В. Каспер, С. Тишкевич (віра як надприродна чеснота); Йозеф (Бенедикт XVI) Ратцінгер (сутність віри в контексті процесів секуляризації; ситуації сумніву і віри; співвідношення віри і толерантності, віри й істини); А. Макінтайр (співвідношення віри і моральності); С. Дойч (віра як особистісні взаємовідносини з Богом); С. Вшолек (раціональність віри) та ін. Цю низку авторів можна продовжити ще багатьма авторами, які репрезентують протестантську ортодоксальну і неортодоксальну теологію, наприклад, М. Лютер, Ж. Кальвін, Ф. Шляйєрмахер, П. Тілліх (динаміка віри), Р. Нібур, К. Барт, Р. Саарінен (віра і святість) та ін.

Аналіз релігійної віри був предметом досліджень у різних галузях гуманітарного знання. По–перше, віра як така була розкрита у Старому і Новому Завітах, у Посланнях апостолів, особливо у Посланнях апостола Павла, аналізувалася багатьма отцями церкви, серед яких слід відмітити Афанасія Великого, який обґрунтував віру як «мистецтво життя з Богом»; Кирила Єрусалимського, для якого найголовнішими були істини віри; Макарія Великого, який вирізнив поняття «досконала віра»; Амвросія Медіоланського, який розкрив символи віри; Аврелія Августина, який зосередив увагу на гносеологічній проблематиці віри; Іоанна Дамаскіна, який вважав найголовнішим точний виклад сутності віри й віровчення.

Віра є центральною категорією релігії, але вона не завжди виходила на перший план теологічних досліджень, у багатьох випадках, віра розглядалася в контексті інших проблем теології. Необхідно зазначити, що до духовно–моральнісних вимірів віри звертались такі відомі православні богослови, як о. С. Булгаков, В. Зеньківський, М. Тарсєв; російські релігійні мислителі – О. Хомяков,

І. Кіреєвський, І. Ільїн, Вол. Соловйов, о. П. Флоренський, С. Франк та ін. Що стосується сучасних мислителів, то вони аналізують проблематику віри, релігійного досвіду, релігійності, релігійної мобільності, сучасного стану релігійного феномена та ін. й тут слід відмітити праці таких відомих українських дослідників, як В. Горського, А. Колодного, Л. Конотоп, С. Кримського, Є. Харьковщенка, З. Швед, П. Яроцького та ін.

Окрім того, в працях багатьох дослідників проводиться філософський аналіз концепції відродження релігійної віри, гносеологічної й екзистенціальної проблематики, дослідження співвідношення віри і мови, трансформацій релігійних, культурних символів у сучасності, психологічні аспекти віри і віртуальність у сфері віри. Йдеться про праці Б. Братуся, І. Васильєвої, Є. Веселової, В. Назарова, О. Новікова, Д. Угриновича, Г. Хлебнікова та ін. Широке поле дослідження феномену віри є й в психології. Одним із підходів у дослідженні віри є аналіз стадій віри представниками структурних теорій. Найбільш розробленою теорією стадій віри є в працях Р. Голдмана та Дж. Фаулера. Їх послідовники, теж представники структуралістського підходу – М. Вілкокс, Ш. Парке, Б. Пауере концентрують увагу на «faith development» («розвитку віри»).

Представники функціонального підходу – це такі відомі вчені, як Дж. Глізон, Д. Капе, Л. Шерріл, а представники інтеграційного підходу – Дж. Вестергофф, Крейг Дікстра і Г. Моран, Р. Рор і Дж. Мартос. Аналізом такого елементу віри як релігійність, типи релігійності, ціннісні критерії релігійного досвіду в психології займалися Д. Бессінгер, В. Гай, Ю. Макселон та ін. Слід також відмітити праці А. ван Каама, який аналізує віру з позицій психології й теології, характеризує її як центральний феномен релігійного стану особистості.

Метою статті є розкриття сутності віри, обґрунтування її критеріїв, їх значення для виокремлення віри як уособленого релігійного феномену.

Особливо важливим є виділення критерію або критеріїв віри. На нашу думку, в багатьох випадках, дослідники ототожнюють критерій віри з віровченням, символами віри, віросповіданням, релігією, релігійністю, релігійним досвідом, релігійним почуттям. В такий спосіб, відбувається змішування різних понять. Слід зазначити, що віра як особистісний феномен постає тільки визначенням напряму віровчення, наприклад – християнська віра, іудейська віра, католицька віра і т.д. У цьому випадку йдеться не стільки про релігійний феномен, оскільки про доктринальну оболонку віри. На нашу думку, таке ототожнення вихолощує сутність феномену релігійної віри та зводить його лише до догматів тієї чи іншої релігії, релігійного віровчення. Наприклад, в якості віри розуміють Символ віри. У більшій мірі, такий підхід є типовим для православного богослов'я, для католицької й протестантської теології, релігійної філософії, соціології релігії.

Поняття «віра» визначається психікою людини (емоції, невроз, афект), яка виступає як критерій віри, що репрезентовано в емоціоналістському і волюнтаристському тлумаченнях віри – Тома Аквінського, Р. Декарт, І.-Г. Фіхте, Ф. Шляйєрмахер, Г. Гефдінг, Г. Олпорт, В. Джеймс. Також це виявляється у зведенні віри до емоції, неврозу, афекту, які, фактично, не мають раціонального обґрунтування, оперують архетипами у

свідомості людини – К.-Г. Юнг, З. Фройд, С. Ертербурн, Дж. Фелтон. Окрім того, такий дослідник як Т. Пенелхем дуже своєрідно поєднує афективні й раціональні елементи у розумінні феномену віри. Віра, таким чином, виявляється особливим станом психіки віруючих – як емоційне, ціннісне ставлення до предмету віри, вольовим актом віри. Слід підкреслити, що негативним наслідком такого підходу є зведення віри до свавілля у виборі предмету віри, до простого вірування, зменшення значення віри та виходу на перший план її складової – волі. Такий підхід існує в психології, католицькій і протестантській теології.

Щодо раціональності як критерію віри, то вона органічно пов'язана з визначенням дії віри, співвідношенням віри і розуму, віри і знання, віри і сумніву. Яскравими прикладами розкриття парадигми віри тут є формула Тертуліана «вірую, тому що абсурдно» або віра усвідомлюється, як у Ансельма Кентерберійського – «віра, яка шукає розуміння». У контексті цієї проблематики можна побачити різноманітні тенденції у розумінні співвідношення віри і знання, розуму – й не тільки як окремих сфер, зі своїм специфічним предметом, зі своїм специфічним змістом, але можливим є затвердження їх неподільної єдності або визнання пріоритету одного над іншим. В узагальненому вигляді співвідношення віри і розуму можна репрезентувати наступним чином: 1) гармонія віри і розуму, віруючий розум і розумна віра (це може бути й гармонія, й свого роду модифікація феноменів, тобто запозичення функцій та постулювання рівноправності феноменів); 2) розподіл сфер дії віри й розуму; 3) пріоритет одного за рахунок зменшення значення іншого, або його повна негація.

Взаємовідносини віри і сумніву розглядаються з наступних позицій: по-перше, це взаємне виключення одного іншим; по-друге, віра і сумнів нерозривно пов'язані, людина постійно перебуває й у вірі, й у сумніві, а сумнів виступає як необхідний елемент віри. До цього також слід віднести розгляд віри з позицій істинності й неправдивості, обґрунтування і диференціації значення таких понять, як «наукова віра» (раціональна) і «релігійна віра» (як така, що зводиться до емоційної, суто духовної сфери); «філософська віра», «вірування», «забобони», «свідома віра», «несвідома віра», «недиференційована віра» та ін.

Критерієм віри також виступає сукупність раціонального й ірраціонального, емоційного, несвідомого, яка й характеризує віру як цілісність. Віра, на нашу думку, є емоційно-раціональним феноменом і такий підхід можна побачити в теології, філософії, психології релігії. Найбільш яскравим прикладом такого комплексного підходу до розуміння феномену релігійної віри є концепція віри відомого німецько-американського протестантського теолога, представника діалектичної теології й філософа-екзистенціаліста П. Тілліха, який вважає, що у вірі поєднуються як раціональні, так і несвідомі елементи, що вона є не тільки довірою, але й «вищим інтересом», «безумовною турботою», центрованим актом особистості. П. Тілліх у праці «Мужність бути» характеризує віру наступним чином: «Безумовна віра, або стан захопленості Богом, який по той бік Бога, – це не те, що може існувати поруч із іншими станами душі. Вона не є чимось уособленим і визначеним – явищем, яке можна виділити та описувати. Вона завжди складає рух всередині інших станів душі, разом із ними

та в їх умовах. Вона є ситуацією, що виникає на кордоні людських можливостей. Вона й «є» цим кордоном. Тому вона є, як мужністю відчаю, так і мужністю всередині й понад всілякою мужністю. Це не місце, де можна жити, вона не надає надійних гарантій для слів та понять, у неї немає імені, церкви, культу, теології. Але вона рухається в глибині всього цього. Це сила буття, в якій все бере участь й яку все частково висвітлює» [3, с. 131]. Важливим у контексті нашої проблеми є поєднання ірраціонального й раціонального, що позиціонує цілісність віри у тому варіанті, що запропонував відомий німецький мислитель К. Ясперс – поняття «філософська віра».

На відміну від фундаментального обґрунтування типів віри П. Тілліхом, у філософській думці кінця ХХ – на початку ХХІ ст. з'являються спроби створення універсальної дефініції віри, встановлення її загальних характеристик, створення міжкультурної типології містичного досвіду (В. Стейс), виділяються та розглядаються моделі віри, ґрунтом яких «довіра до Бога», незалежно від того, яке значення надається достовірності та її основі. Так, американський вчений Дж. Келленбергер виділяє три моделі віри – біблійна віра, абсурдна віра, парадоксальна віра [6], а іспанський письменник і філософ М. Де Унамуно обґрунтовує поняття «агонізуючої віри» [4]. Ці типології прагнуть надати класифікацію віри, що визначається ґносеологічною основою.

Феномен квазівіри аналізується як сучасний секулярний тип віри, що виник та розвинувся завдяки процесу секуляризації релігії, релігійної свідомості аналізують такі відомі вчені, як Р. Барт, М. Вебер, П. Гуревич, П. Тілліх. В якості головних рис квазівіри вони виділяють: віра в Божественне, надприродне (звідси неможливість повного заперечення сакрального); усвідомлення нескінченного; релігійність; індивідуальний релігійний досвід; парадигма віри, що формується особистістю; відсутність культової форми релігійної діяльності.

Віра є центральним системно утворюючим феноменом людського буття, вона проявляється в культурі як ментальність соціальної реальності, виступає когнітивним стрижнем будь-якої релігії, а також впливає та визначає психологічний стан віруючої людини. Все це дозволяє говорити про те, що релігійна віра має власну динаміку і здатність до еволюції. Така специфіка віри визначає наявність різноманітних типів віри, які впродовж людської історії з'являлися, змінювалися в контексті однієї або декількох релігій, на існування яких впливали ті процеси, що відбувалися в соціумах – процеси деміфологізації, секуляризації, гуманізму та ін.

Екзистенціальний критерій у розумінні релігійної віри виявляє себе як протилежність традиційним критеріям про Бога і Божественне Одкровення, як джерело віри, що є типовим для філософії релігії, соціології релігії, теології та ін. Йдеться про розкриття динаміки розвитку релігійного феномену, його типів та рівнів. Особливо це стосується протестантської теології, де модерністи, які наслідують Ф. Шляйєрмахера та інших представників протестантської ліберальної теології, фактично відмовляються від цілої низки догматичних принципів оцінки феномену віри і акцентують дослідницьку увагу в своїх працях на екзистенціальних і антропологічних факторах у розкритті сутності віри. Культура теж виступає як критерій віри, де віра виявляється таким феноменом, що гуманізує й особистість, й культуру, є головною детермінантою

характеру соціальних уявлень і культури, а також модусів культури. Віра усвідомлюється як парадигмальний і ментальний феномен, як «робоча гіпотеза, що ґрунтується на розумі й досвіді, яка надає смисл життю» (Д. В. Ферм) [5, с. 101].

Відомий російський дослідник Ю. Кімєльов [1; 2] аналізує дослідження західної філософії релігії, її головні напрями у дослідженнях релігійного феномену й зазначає, що віра виступає як форма культурного буття людини, суспільства, цивілізації, як одна з ідеаційних констант релігії, що має власний «когнітивний стрижень», власну «логіку».

Необхідно наголосити, що моральнісна гідність як критерій віри є універсальним критерієм для християнської теології – католицької, протестантської, для православного богослов'я та для релігійної етики. Віра у такому підході розглядається як релігійно-етична категорія, яка має духовно-моральнісне значення в житті людини, аналізується у взаємопов'язаності з такими категоріями як «любов», «надія», «добро», «зло» та ін.; через зв'язок з діями, вчинками людей, їх мотивацією та волею.

Критерій поняття «релігійної віри» як соціокультурної реальності, яка пов'язана з релігійністю (релігійна свідомість, поведінка, релігійне ставлення та ін.) детально розглядається такими відомими вченими, як П. Бергер, М. Вебер, Е. Дюркгайм, Д. Угринович, І. Яблоков та ін. Окремо можна виділити поняття «релігійної мобільності» людей (П. Сорокін) і розуміння віри як «практичної віри» (Г. Зіммель). У такому плані дослідження віри порівнюється з толерантністю, плюралізмом – з одного боку й фанатизмом – з іншого; релігійним фундаменталізмом; релігійною ксенофобією. В такий спосіб, віра досліджується в контексті формування та впливів ментальності соціуму, релігійної свідомості людини, її поведінки та ін. Окремо слід виділити дослідження впливів віри на етноконфесійну ідентичність, у яких аналізується динаміка етнорелігійної структури населення тієї чи іншої країни, релігійна віра і ставлення до мігрантів, національна самоідентифікація. Такий розгляд феномену віри є характерним для культурології й соціології релігії. Окремо необхідно аналізувати проблематику віри у взаємопов'язаності з есхатологічними настроями. Фундаментом віри визначається розуміння віри, яке існує в традиціях теології, як спрямованості до майбутнього, що пов'язана з ідеєю Страшного Суду, кінця світу, через уявлення про лінійність історичного процесу. В такому аспекті віра розглядається як феномен, що підготовлений до трансформації при появі Царства Божого. Ці проблеми аналізувалися Антонієм Великим, О. Хомяковим, О. Шмеманом та ін.

Висновки. Вищезазначені критерії не вичерпують усього потенціалу, який знаходиться в сутності віри, але визначає головні риси та напрями, у яких цей релігійний феномен аналізується, а також визначаються ті можливі проблемні сфери, які необхідно дослідити для цілісного розуміння віри. Сама віра є екзистенціальним феноменом, який онтологічно пов'язаний з ціннісною системою категорій, ментальністю окремої людини і соціуму в цілому, який має свого носія, мету, мотивацію, об'єктно-суб'єктний зв'язок, граничний інтерес та практичну актуалізацію. Щодо характеру феномену віри, то окремо слід виділити її процесуальність.

Список використаних джерел

1. Кимелев Ю. А. Современная западная философия религии / Ю. А. Кимелев. – М.: Мысль, 1989. – 285 с.
2. Кимелев Ю. А. Философия религии: Систематический очерк / Ю. А. Кимелев. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998. – 424 с.
3. Тиллих П. Избранное. Теология культуры / Пауль Тиллих. – М.: Юристъ, 1995. – 380 с.
4. Унамуну Мигель де. О трагическом чувстве жизни у людей и народов; Агония христианства / М. Д. Унамуну; пер. с исп., вступ. ст. и коммент.: Е. В. Гараджа. – Київ: Символ, 1997. – 414 с. – (Серия: Книги века).
5. Ferm D. W. Contemporary American Theologies. A Critical Survey / D. W. Ferm. – New York: The Seabury Press, 1981. – 192 p.
6. Kellenberger J. Inter-religious Models and Criteria / J. Kellenberger. – St. Martin's and Macmillan, 1993. – 232 p.
7. Louw Dirk J. Die Neo-Inklusivistische Benadering Tot Religieuse Pluraliteit (The Neo-Inclusivistic Approach to Religious Plurality) / Dirk J. Louw. – South African Journal of Philosophy. – 2004. – №23 (1). – P.82–107.
8. Reichenbach B. Religious Realism / Bruce Reichenbach. – In: Science and Religion in Dialogue. – Wiley–Blackwell, 2010. – P.1034–1052.
9. Stace W. T. Mysticism and Philosophy / W. T. Stace. – Philadelphia: J. B. Lippincott, 1991. – 349 p.

References

1. Kimelev Yu. A. Sovremennaya zapadnaya filosofiya religii / Yu. A. Kimelev. – М.: Mysl, 1989. – 285 s.
2. Kimelev Yu. A. Filosofiya religii: Sistematischeskiy ocherk / Yu. A. Kimelev. – М.: Izdatelskiy Dom «Nota Bene», 1998. – 424 s.
3. Tillih P. Izbrannoe. Teologiya kul'tury / Paul Tillih. – М.: Yurist', 1995. – 380 s.
4. Unamuno Migel de. O tragicheskom chuvstve zhizni u lyudey i narodov; Agoniya hristianstva / M. D. Unamuno; per. s isp., vstup. st. i komment.: E. V. Garadzha. – Kiyiv: Simvol, 1997. – 414 s. – (Seriya: Knigi veka).
5. Ferm D. W. Contemporary American Theologies. A Critical Survey / D. W. Ferm. – New York: The Seabury Press, 1981. – 192 p.
6. Kellenberger J. Inter-religious Models and Criteria / J. Kellenberger. – St. Martin's and Macmillan, 1993. – 232 p.
7. Louw Dirk J. Die Neo-Inklusivistische Benadering Tot Religieuse Pluraliteit (The Neo-Inclusivistic Approach to Religious Plurality) / Dirk J. Louw. – South African Journal of Philosophy. – 2004. – №23 (1). – P.82–107.
8. Reichenbach B. Religious Realism / Bruce Reichenbach. – In: Science and Religion in Dialogue. – Wiley–Blackwell, 2010. – P.1034–1052.
9. Stace W. T. Mysticism and Philosophy / W. T. Stace. – Philadelphia: J. B. Lippincott, 1991. – 349 p.

Vergeles K. M., Ph.D., associate professor, Vinnitsa National Medical University named after M. I. Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Philosophical and religious studies analysis of the faith and its criteria

In the article the essence of faith analyzed as emotional and spiritual condition of the individual, as its core activity. The existing approaches to the criterion of faith – in terms of the revival of religious faith, from the standpoint of epistemological and existential problems, studies the relationship between faith and language, transformations of religious and cultural symbols in modern times, the psychological aspects of faith and virtual characteristics in faith.

Keywords: faith, religious faith, criteria's of faith, man, society, culture, analytic philosophy, existentialism, religion, theology.

Вергелес К. Н., кандидат философских наук, доцент, Винницкий национальный медицинский университет им. Н. И. Пирогова (Украина, Винница), kvergeles@gmail.com

Философско–религиоведческий анализ веры и ее критериев

Рассматривается сущность веры как эмоционально–духовного состояния личности, как стержня ее жизнедеятельности. Анализируются существующие подходы к критериям веры – с точки зрения возрождения религиозной веры, с позиций энеологической и экзистенциальной проблематики, исследования соотношения веры и языка, трансформаций религиозных, культурных символов в современности, психологические аспекты веры и виртуальность в сфере веры.

Ключевые слова: вера, религиозная вера, критерии веры, человек, общество, культура, аналитическая философия, экзистенциализм, религия, теология.

УДК 264–931:379.85

Голодюк Н. В.,
аспірантка кафедри релігієзнавства та теології,
Національний університет «Острозька академія»
(Україна, Острозь), natahakulinich@gmail.com

«ПОЧАЇВСЬКІ СВЯТИНИ» ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ПАЛОМНИЦТВА ТА РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ У ПІВНІЧНО–ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Проаналізовано феномен релігієзнавчого і духовного туризму, вивчено причини популярності туристичного маршруту «Почаївських святинь». Визначено їхній історичний та туристичний потенціали для запровадження і формування маршрутів релігієзнавчого туризму. Також стаття розкриває психологічні чинники у потребі паломницької та туристичної діяльності серед віруючих і невіруючих людей. В процесі дослідження було проаналізовано три основні святині: Почаївська лавра, Божя Гора, Джерело св. Анни. Подана інформація стосується самого феномену паломництва, його психологічного підґрунтя і структури теофанії, яка привертає увагу релігійних туристів та паломників. Особливо приділено увагу ролі акватичної символіки для впливу на загальнолюдські архетипи, що стріляють популярності святих місць. Як висновок статті подано, що комерціалізація та масове туристичне зацікавлення «Почаївськими святинями» пов'язане з феноменом компенсаторної функції релігії, тобто психологічним катарсисом через долучення до надприродного.

Ключові слова: релігієзнавчий туризм, православна сакральна архітектура, паломництво, монастир.

Релігійний туризм у сучасному світі – це багатогранне явище, що безпосередньо пов'язане з релігійною історією, географією, архітектурою конкретної території. Науковці розділяють два його види паломницький та релігієзнавчий. У загальному розумінні, що побутує серед простого населення, термін «туризм» пов'язаний із визначенням Всесвітньої туристичної організації (ВТО), а саме: це слово є похідним від французького іменника *tour* (прогулянка, поїздка) і являє собою подорож у вільний час, один із видів активного відпочинку [1, с. 8]. Актуальність теми статті зумовлена необхідністю вивчення потенціалу розвитку туризму в нашій державі. В Україні зосереджена досить велика кількість релігійних пам'яток, які мають потенціал викликати зацікавленість у мільйонів релігійних паломників і туристів, одним із таких центрів є Почаївська лавра та святині неподалік неї.

Початку ХХІ ст. став для українського релігійного туризму знаковим, оскільки почалась активна реставрація релігійно–історичних центрів, що використовувалися в комерційних цілях. Україна здобула можливість реалізувати своє право на наявність у європейському релігійно–культурному просторі завдяки своїм оригінальним архітектурним та сакральним пам'яткам мистецтва. Значною мірою це досягається засобами релігійного туризму, що збільшив потік фінансування у майже неприбутковій сфері мандрівничої індустрії.

Внутрішній релігієзнавчий туризм в Україні ще не став галуззю національної економіки. На жаль, він лише починає розвиватися і на сьогодні ще не може забезпечити вагомих внесків у державний бюджет. Хоча прогноз на перспективу досить оптимістичний, як зазначає документ спільного польсько–українського проекту, пов'язаного із відновленням релігійних пам'яток на території прикордоння між Польщею та Україною: «Країна має всі необхідні умови і ресурси для розвитку внутрішнього туризму, серед яких історико–культурна спадщина. Значну її частину складають архітектурні пам'ятки, що збереглися до наших днів, більшість з яких є культовими спорудами» [5].

Релігієзнавчий туризм має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму в Україні, оскільки